

museum
der letteren
en manuscripten

musée
des lettres
et manuscrits

PERSMAP

Tentoonstelling

emprisonné

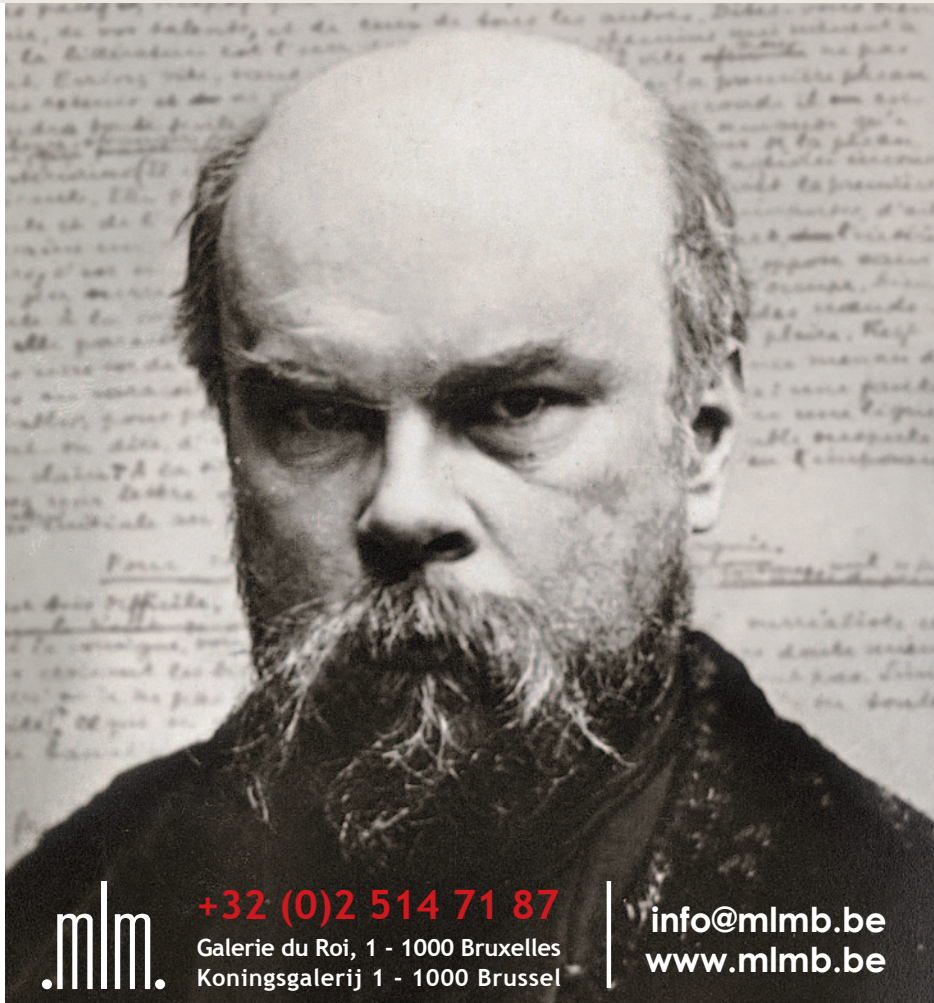
13/11/12
> 13/01/13

Verlaine

in de gevangenis

EXPO

Musée des lettres et manuscrits - Museum der letteren en manuscripten

Editeur responsable : Jean-Christophe HUBERT - Galerie du Roi, 1 - 1000 Bruxelles

+32 (0)2 514 71 87
Galerie du Roi, 1 - 1000 Bruxelles
Koningsgalerij 1 - 1000 Brussel

info@mlmb.be
www.mlmb.be

VOORSTELLING

Op 10 juli 1873 vuurt Paul Verlaine in Brussel twee schoten af op zijn minnaar Arthur Rimbaud, op het einde van een dronken ruzie en op een wanhopig moment, dat hem zelfs tot zelfmoord had kunnen bewegen. Nadat hij tot twee jaar cel wordt veroordeeld blijft de poëet gedurende 18 maanden afgescheiden van zijn jonge echtgenote, zijn zoon en zijn minnaar. Gespeend van absint “herenigt” hij zich in de gevangenis, en hij stelt zijn mooiste verzen samen: gevangenschapsgedichten die hij onder de titel **Cellulairement** wil publiceren in een samenhangend geheel.

Bij gebrek aan uitgever, bekeerd tot het katholieke geloof en uiteindelijk verlangend zijn verleden achter zich te laten verspreidt Verlaine zijn werken echter over zijn latere bundels.

Het oorspronkelijke manuscript van **Cellulairement** (Celsgewijs) maakt vandaag deel uit van de collecties van de Musea der letteren en manuscripten van Brussel en Parijs. Het is door de Franse Staat uitgeroepen tot Trésor National, en werd tijdens Verlaines leven nooit in zijn oorspronkelijke vorm gepubliceerd.

Verlaine in de gevangenis handelt over de weerslag van de Brusselse affaire op het poëtische werk en de spiritualiteit van Verlaine. De Franse historicus Jean-Pierre Guéno beijvert zich om alle manieren waarop de vervloekte poëet gevangen zit

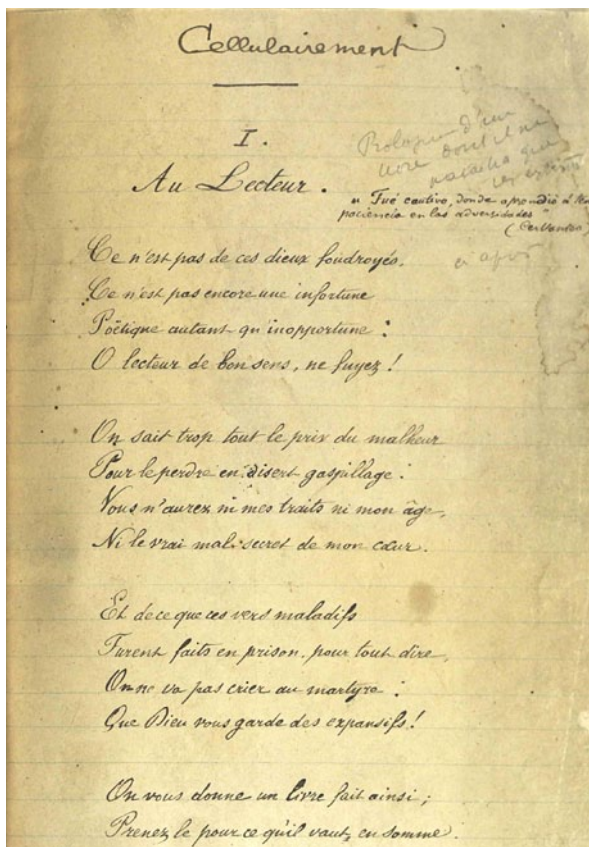

Het 7mm-revolver van Lefauchaux met zes patronen, gekocht door Paul Verlaine bij wapenhandel Montigny in de Koninginnegalerij 11

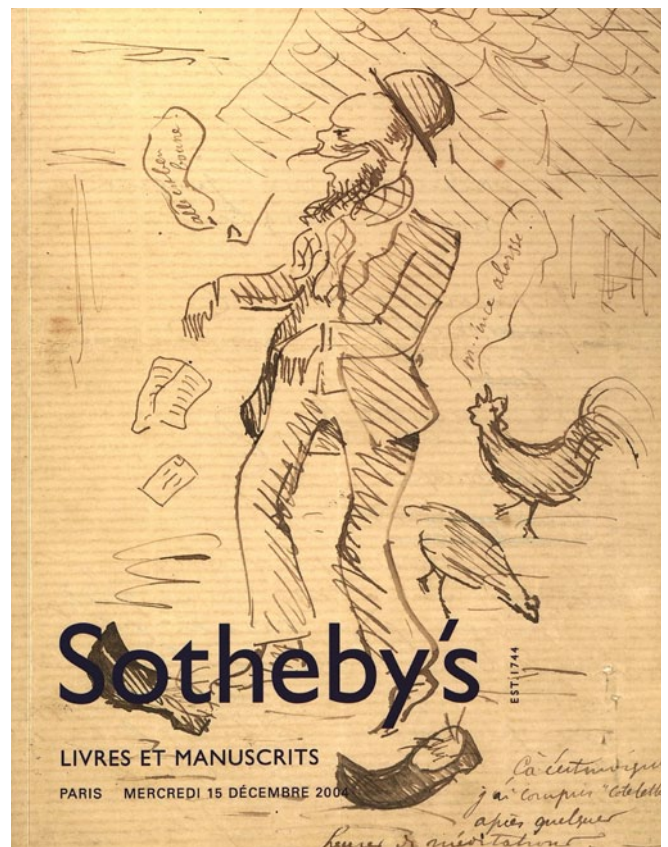
en hoe zijn ziel erdoor wordt geroerd te beschrijven en te illustreren, zowel via de tentoonstelling als via zijn boek, dat dezelfde titel draagt: zijn stenen gevangenis, zijn existentiële gevangenis, zijn familiale gevangenis en zijn sentimentele gevangenis. Verlaine in de gevangenis is eigenlijk het kleine muziekje van de ziel van de alzijdig ontwikkelde man, van de schizofrene man die heen en weer wordt geworpen tussen fascinatie voor de hel en nostalgie naar het verloren paradijs.

Jean-Pierre Guéno, schrijver, historicus, "overbrenger van herinneringen" en auteur van talrijke werken over literatuurgeschiedenis en de geschiedenis van manuscripten in het bijzonder, is de wetenschappelijke commissaris van deze tentoonstelling.

Het Museum der letteren en manuscripten van Brussel is gelegen in het historische hart van Brussel, binnen de prestigieuze Koninklijke Sint-Hubertusgalerijen, waar het beruchte pistool werd gekocht waarmee Verlaine Rimbaud neerschoot. Het is dus in het hart van de plek waar de juridische affaire Verlaine-Rimbaud zich afspeelde, op een steenworp van het herenhuis waarin beide heren woonden, dat deze tentoonstelling plaatsvindt. De voornaamste stukken zijn elementen van het gerechtelijk dossier, het originele handgeschreven manuscript van **Cellulairement** (eigendom van het museum) en een hele reeks oorspronkelijke autografische stukken van zowel Verlaine als Rimbaud.

Het manuscript van *Cellulairement*, door de Franse Staat uitgeroepen tot Trésor National, wordt in Brussel voor de eerste maal ooit tentoongesteld

Catalogus van de verkoop bij Sotheby's van 15/12/2004 van het manuscript van **Cellulairement**

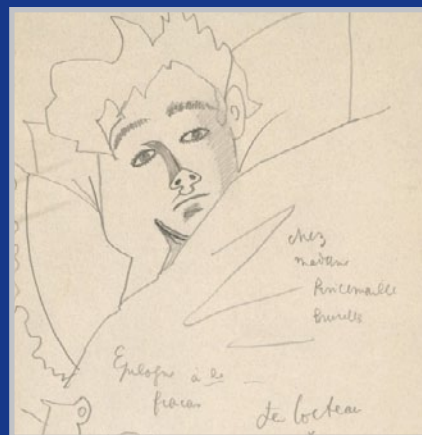
UITZONDERLIJKE DOCUMENTEN AAN HET PUBLIEK VOORGESTELD

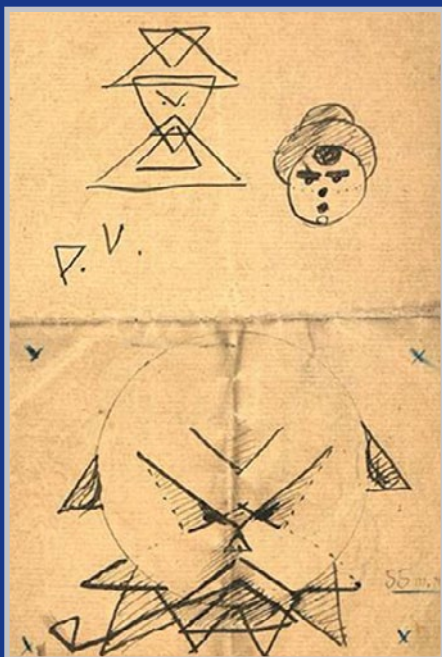
Een onuitgegeven fotografisch
portret van Verlaine, samen met
de tekening die ervan is afgeleid.

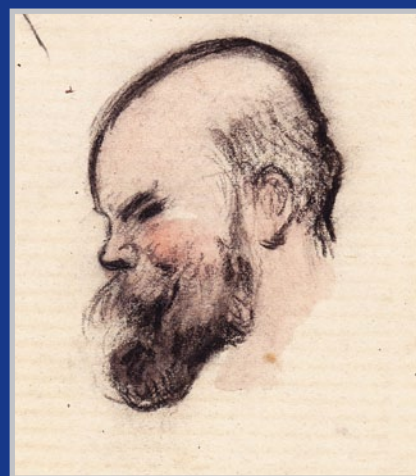
Portret van Rimbaud in zijn ziekenhuisbed, door Jef Rosman.

Portret van Rimbaud in zijn
ziekenhuisbed, pendant van
het doek van Jef Rosman.

Een zelfportret, kubistisch
avant la lettre, van Verlaine

Paul Verlaine, door
Frédéric-Auguste Cazals (1873)

INLEIDING VAN HET BOEK VERLAINE IN DE GEVANGENIS, door Jean-Pierre Guéno

In overleg met Gérard Lhéritier, de ontdekker van het manuscript, en met Jean-Christophe Hubert en Pascal Fulacher, conservators van de Musea der letteren en manuscripten van Brussel en Parijs, hebben wij besloten het manuscript van **Cellulairement** (Celsgewijs) meer bekendheid te geven bij het grote publiek. Het werd door Paul Verlaine geschreven tussen 10 juli 1873 en 16 januari 1875, de periode waarin hij in Belgische gevangenissen verbleef nadat hij was veroordeeld omdat hij twee schoten op Arthur Rimbaud had afgevuurd en wegens zijn homoseksuele handelingen. In december 2004 werd dat manuscript opgenomen in de verzamelingen van het Museum der letteren en manuscripten van Parijs. Deze door de Franse Staat tot nationale schat uitgeroepen tekst, is ongetwijfeld de vurigste uit het poëtisch werk van Paul Verlaine.

De zeventig handgeschreven vellen die in 2004 werden teruggevonden, vormen een getuigenis van het leven dat de dichter in de gevangenis leidde, maar vooral van zijn voorlopige "*nieuwe eenwording*". Gewoonlijk breekt de gevangenis een mens in zijn lichaam en ziel. Maar door Verlaine droog te leggen, door hem van de wereld "*af te zonderen*", uit de greep van de alcohol te halen en hem zelfs geen druppel absint te geven tijdens zijn detentie, stelt de gevangenis, waarin hij 555 dagen opgesloten zit, hem in staat zijn mooiste gedichten te schrijven en het concept van zijn dichtkunst uit te werken, waardoor muzikaliteit en onpare metrum definitief deel gingen uitmaken van de Franse poëzie.

Het manuscript van het meesterwerk van Verlaine bleef lang iets wat de academicus Olivier Bivort een "*virtuele bundel*" noemt. Tijdens het leven van de dichter is de tekst nooit gepubliceerd, maar geraakten de gedichten uit het oorspronkelijke manuscript verspreid en werden ze gepubliceerd in latere bundels van Verlaine, waarvan ze dikwijls de mooiste bladzijden vormden. Het geheel, dat tijdens zijn gevangenschap op een bepaalde manier gestructureerd was en op een

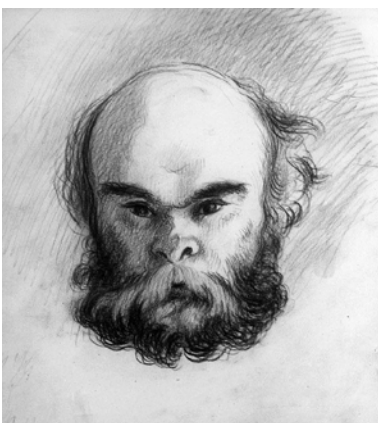

Tekening van Paul Verlaine in een
brief van Edgar Allan Poe, 1876

andere na zijn vrijlating, onthulde ongetwijfeld te veel dingen over de auteur ervan: zowel de sentimentele verscheurdheid van de dichter, die heen en weer geslingerd werd tussen zijn vrouw, zijn zoon en zijn minnaar, de paradoxen van zijn tegelijk hetero- en homoseksuele geaardheid en zijn geestelijke contradicties, wanneer hij zowel wordt gemarteld door de lokroep van de hel als door die van de genade, verlicht door God, maar steeds even gevoelig voor de duivel. Cellulairement geeft ten slotte uitdrukking aan zijn blijvende liefde voor Arthur Rimbaud, terwijl hij zopas kennismakte met *Une saison en enfer* ('Een seizoen in de hel') en hij met zijn minnaar via gedichten begon te corresponderen.

Vóór hij in België kennismakte met de gevangenis, had hij al ervaring opgedaan in de cel van het pension-Landry aan de rue Chaptal, in 1853, tijdens zijn voorlopige hechtenis met Rimbaud te Atrecht, in 1869, en in het arrestantenlokaal van de Nationale Garde, in 1870. Na zijn verblijf in Belgische gevangenissen zou hij in maart 1885 nog te Vouziers in de nor zitten wegens "*slagen, verwondingen en doodsb bedreigingen aan zijn moeder*". Ten slotte zou hij in Parijs nog een nacht op een politiekantoor doorbrengen na een drinkgelag. Maar Paul Verlaine, de vermaledijde, is niet zozeer een rechtbank- als wel een bajesklant. Niet hij vormt een gevaar voor de samenleving, maar de samenleving vormt een gevaar voor hem en maakt van hem een gekooide tijger.

In zijn gevangenscel te Bergen vond "*Pauvre Lélian*" (een anagram van Paul Verlaine) de weg terugg naar zijn ziel, naar de genade en naar het geloof. J. Lemaître heeft dat zeer treffend uitgedrukt: "*Die barbaar, die wildeman, dat kind, heeft muziek in zijn ziel, en sommige dagen hoort hij stemmen die niemand anders vóór hem ooit had gehoord*". Dat muziekje in de ziel van Verlaine komt nooit beter tot zijn recht dan wanneer hij zich opgesloten voelt. Want dan wordt het een manier om boven alle muren en hindernissen uit te stijgen: de sleutel om te vluchten, het toverwoord om te ontsnappen, zowel uit de kooi van zijn bestaan, uit die van zijn liefdesbanden met zijn vrouw, Mathilde, en met zijn minnaar, Arthur, als uit die van een Belgische gevangenis.

Paul Verlaine door Louis Anquetin, 1894

Menselijke foetus
tentoongesteld door
Gunther von Hagens

Eind 1875 lijkt de dichter wel besloten te hebben **Cellulairement** als dusdanig te publiceren en stuurt hij kopieën van het oorspronkelijke manuscript naar Ernest Delahaye, Charles de Sivry en Germain Nouveau. Maar geen enkele uitgever wil er zich aan wagen, zelfs niet op kosten van de auteur. Dan verandert hij zelf van strategie. Door uiteindelijk af te zien van publicatie en door zelfs de titel van de bundel te verloochenen, wist hij de sporen ervan uit en herstelt hij zich. De meesterwerken uit **Cellulairement** duiken op in *Sagesse* (Wijsheid), *Jadis et Naguère* (Eertijds en onlangs) en *Parallèlement* (Evenwijdig), alsook in een aantal tijdschriften, waar ze verschijnen naast andere grote gedichten zoals "*Bouquet à Marie*" (Bloemen voor Maria), "*À qui de droit*" (Voor wie het aanbelangt) en misschien zelfs "*Le ciel est, par-dessus le toit*" (De hemel is, boven het dak), die niet te vinden zijn in het door het Museum der letteren en manuscripten van Parijs verworven manuscript, maar die toch geschreven lijken vanuit dezelfde gevangenisinspiratie.

Hoewel Verlaine verscheidene keren en in verschillende omstandigheden de duisternis van de gevangenis heeft gekend, legt **Cellulairement** het zwaartepunt en de rode draad van het leven van de dichter bloot. In zeker opzicht is zijn leven slechts één lange gevangenschap. Van zijn geboorte tot aan zijn dood blijft Verlaine opgesloten. Gevangene van zijn lelijkheid. Gevangene van de droefheid die zijn jeugd vergalde. Opgesloten in de conventie van het huwelijk. In de val gelopen van de alcohol in het algemeen en van de periodieke drankzucht en de absint in het bijzonder. Opgesloten in een geaardheid waarop hij geen greep heeft, in een seksualiteit die afwijkt van de norm. Verstrikt in armoede en daarna in ziekte, waardoor hij nog een ander gevangenisleven zal leren kennen, namelijk dat van het ziekenhuis. Verlaine zit opgesloten in de spiraal van diabetes en levercirrose, die het rechtstreekse gevolg zijn van zijn alcoholisme, en hij wordt geplaagd door syfilis en acute reuma-aanvallen. Aan het einde van zijn leven staan zijn benen vol zweren. Maar hij is vooral de gevangene van zijn contradicties, die van hem een schoolvoorbeeld maken van het leven van een getekende, vervloekte en opstandige mens, die vastzit in het dwangbuis en in de ketenen van de schandpaal van het menselijk bestaan. Dat is het wat deze albatros zo aantrekkelijk voor ons

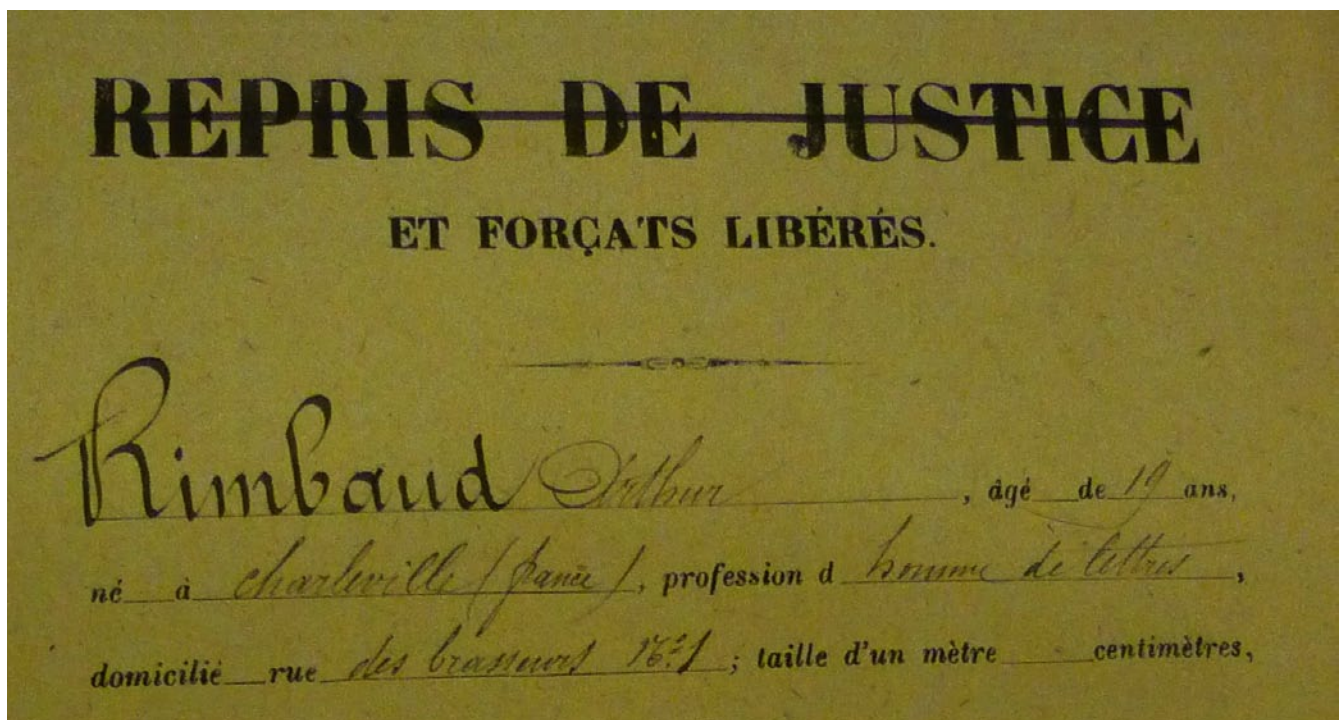

Zwart-witlithografieën van de
gevangen Verlaine door Bonnard
(slechts twee exemplaren wereldwijd)

maakt. Het is ook wat zijn poëzie zo verwarrend en tegelijk zo vurig maakt. Van alcohol werd hij altijd dol en woest, maar nooit dement. Woorden zijn voor hem zowel de wortels van het verloren paradijs, als de vleugels van de vrijheid, de spijkers van het kruis en de doornen van het lijden.

Men weet dat er in het lijk van de dichter op zijn sterfbed een vergroot hart school. Soms denk ik wel eens aan hem, als was hij die in gedachten verzonken Hamlet die door Laurence Olivier op het witte doek werd vertolkt in 1948, 52 jaar na de dood van Verlaine. Maar in mijn droom beschouwt "Pauvre Lélian" niet een doodshoofd dat hij tegen zijn wang houdt: hij draagt een miniatuurwereldbol. Een blauwe planeet. Blauw zoals de sinaasappel van Paul Éluard.

Jean-Pierre Guéno

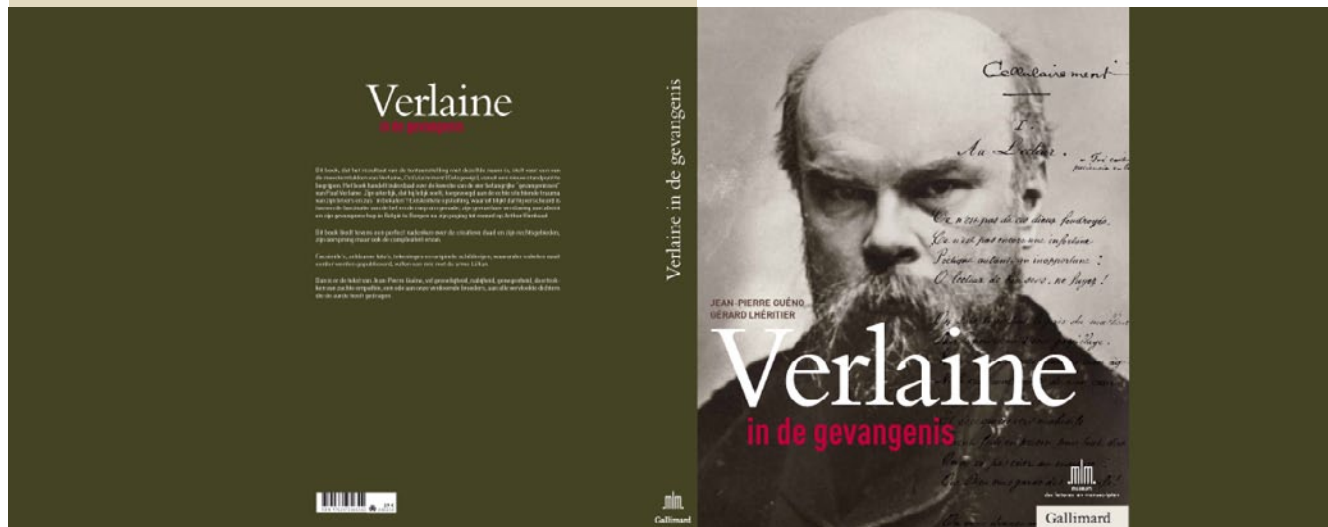

Politierapport over de arrestatie van Arthur Rimbaud en Paul Verlaine

VERLAINE IN DE GEVANGENIS: HET BOEK

Een boek van Jean-Pierre Guéno,
uitgegeven bij Éditions Gallimard.

Geïllustreerd; 230 pagina's. Frans- en
Nederlandstalige versies
Publieksprijs 29 euro.

INLICHTINGEN

Looptijd: van 13 november 2012 tot 13 januari 2013.

De tentoonstelling "Verlaine in de gevangenis" en de permanente collectie van het Museum der letteren en manuscripten zijn geopend **van dinsdag tot vrijdag van 10u. tot 19u. en in het weekend van 11u tot 18u. Gesloten op maandag**

Adres: Koningsgalerij 1, 1000 Brussel

Entreegeld: € 5 à 7. Videogids: + € 1.

Inlichtingen en reservaties voor groepen: www.mlmb.be of 02/514.71.87 of info@mlmb.be.

Persrelaties :

Liane Steyaert (nl-en) – 0475/38.21.06 – lianesteyaert@skynet.be

François-Xavier Remion – 0475/90.89.76 – fx@actionetcommunication.be

Christine Franck (fr) – 0491/52.80.52 – christine.franck@hhpromotion.eu